"हरिद्रा कटुका तिक्ता रूक्षोष्णा कफपित्तनुत् । वर्ण्या त्वग्दोषमेहास्रपीतपाण्डुव्रणापहा" । (वनहरिद्रा) "अरण्यहरिद्रोक्तः कुष्ठवातास्रनाशनः" । (कर्पूर हरिद्रा) "दार्वी भेदाभगन्धा च सुरभिश्चारुदारु च । कर्पूरा पद्मपत्रा स्यात् सुरभिः सुरनायिका । आम्रगन्धि-हरिद्रा या या पीता वातला मता । पित्तहृन्मधुरा-तिक्ता सर्वकण्डूविनाशिनी" भावप्र० ।

हरिद्रागणेश पु० हरिद्रावर्णयुक्तो गणेशः । पीतवर्णे गणेशभेदे तन्त्रसारः । [स्त्रियां ङीप् ।

हरिद्राङ्ग पुंस्त्री० हरिद्रेव अङ्गमस्य । हरिताश्वरथे शब्दच०

हरिद्राभ पु० हरिद्रेव आभाति आ+भा-क । १पीतवाले (पियाबाल) २कर्बुरके ३पीतवर्णे च । ४तद्वति त्रि० अमरः ।

हरिद्राराग त्रि० हरिद्राया इव रागो रञ्जनमस्य रागः । अस्थिरारुणरागे सौहृदे । "क्षणमात्रारुणरागश्च हरिद्रा राग उच्यते" हेमा० ।

हरिद्रु पु० हरिः हरिद्वर्णो दलादिद्वारा द्रुः । १हलमाले हेमच० । २दारुहरिद्रायाञ्च अमरः । [तीर्थभेदे

हरिद्वार न० हरेस्तद्द्वारं द्वारं सेवनात् । स्वनामख्याते

हरिनामन् न० हरेर्नाम तदाख्यानं वा । १विष्णुनामनि २तदाख्याने च हरेरिव नामास्य । ३सद्गुणे पु० त्रिका० ।

हरिनेत्र न० हरेर्नेत्रमिव । १श्वेतपद्मे राजनि० । ६त० । २विष्णोर्लोचने । हरेः सिंहस्येव नेत्रमस्य दीर्घत्वात् । ३मेषके पुंस्त्री० त्रिका० स्त्रियां ङीष् ।

हरिन्मणि पु० हरिद्वर्णो मणिः । मरकते मणौ अमरः ।

हरिन्मुद्ग पु० हरिद्वर्णो मुद्गः । शरदि पक्वे मुद्गे राजनि० ।

हरिप्रिय न० हरेर्विष्णोः प्रियम् । १कार्श्वायके चन्दने शब्दच० । २उशीरे राजनि० । ३कदम्बे पु० शब्दच० । ४पीतश्वङ्गराजे ५विष्णुभक्ते ६करवीरे ७शङ्खे ८वन्धूके पु० राजनि० । ९शिवे २०वासुदेवे च पु० । ११कृष्णप्रियां स्त्री १२तुलस्यां १३पृथिव्यां १४द्वादश्यां तिथौ च स्त्री । १५हरिवल्लभे त्रि० । [अमरः ।

हरिबालुक न० हरेर्विष्णोः प्रिया बालुकास्य । एलबालुके

हरिभक्त त्रि० हरौ विष्णौ भक्तः । १विष्णुभक्तिमते "सर्वजीवेषु यो विष्णुं भावयेत् समभावतः । हरौ करोति भक्तिञ्च हरिभक्तः स च स्मृतः" ब्रह्मपु० ३५अ० उक्ते २सर्वत्रसमदृष्टिपूर्वकहरिसेवके पु० । [अमरः ।

हरिभद्र न० हरिं भद्रयति सन्तर्पयति अच् । हरिबालुके

हरिभुज् पु० हरिं मेकं भुङ्क्ते भुज-क्विप् । सर्पे शब्दच० ।

हरिमन्थ पु० मथ्यते मन्थः हरिर्मन्थ एकदेशो यस्य । १चणके राजनि० तस्य बहुमन्थनेऽपि पीतत्वानपायात्तथात्वम् । हरिं सर्पं मन्थति मन्थ-अण् । २गणिकारिकायाम् शब्दच० । ३देशभेदे पु० भरतः । [१चणके भरतः ।

हरिमन्थक पु० हरिः पीतो मन्थ एकदेशो यस्य कप् ।

हरिमन्थज पु० हरिमन्थे देशभेदे जायते जन-ड । चणके अमरः । २कृष्णसद्गुणे च हेमच० । [हेमच० ।

हरिय पु० हरिं हरिवर्णं याति या-क । पीतवर्णदण्डके

हरिलोचन पुंस्त्री० हरेरिव लोचनमस्य । १कर्कटे (कँकड़ा) त्रिका० । २मेषके ।

हरिवंश पु० ६त० । १विष्णुवंशे हरेर्वंशो वंश्यत्वेनास्त्यस्य अच् । महाभारतान्तर्गते खिलरूपे व्याख्याते २ग्रन्थभेदे । तत्प्रतिपाद्यविषयाश्च हरिवं० ३२५ अ० उक्ता यथा "हरिवंशेऽत्र दृष्टान्ताः कीर्त्यन्ते क्रमशोदिताः । तत्रा-द्यमादिसर्गस्तु भूतसर्गस्ततः परः । पृथोर्वैण्यस्य चा-ख्यानं मनूनां कीर्त्तनं तथा । वैवस्वतकुलोत्पत्तिस्तद्वंश्य-चरितं तथा । सोमवोत्पत्तिरिक्ष्वाकुवंशस्याप्यनुकी-र्त्तनम् । पितृकल्पस्य वोत्पत्तिः सोमस्य च बुधस्य च । अमावसोरन्वयस्य कीर्त्तनं कीर्त्तिवर्द्धनम् । द्युतिमतिश्च यक्षस्य प्रसवः ऋक्षसंज्ञितः । दिलीपस्य प्रतिष्ठा च तिमयोः क्षत्रियस्य च । ययातिचरितञ्चैव पुरुवंशस्य कीर्त्तनम् । कीर्त्तनं कृष्णकृष्णयोः सुमहत्कर्मकारिणोः । संक्षेपात् कीर्त्तिता विष्णोः प्रादुर्भावास्ततः परम् । तारकामयवृत्तञ्च ब्रह्मलोकस्य वर्णनम् । योगनिद्राकृतं विष्णोर्वीर्यञ्च मेघमन्थः । पृथ्वीवाक्यञ्च देवानामंशा-वतरणं तथा । ततो नारदकृष्णस्य सम्प्रसंविधिस्तथा । आर्यासवः पुनः कृष्णसुतोत्पत्तिः प्रपञ्चतः । गानञ्च गमनं विष्णोः ब्रह्मणस्य निवर्त्तनम् । पूतनादेः वधो भङ्गो यमलार्जुनयोरपि । प्रलम्बकेशिनोश्चैव वधः पर्व निवेशनम् । ग्राहस्य वर्णनञ्चापि यमुनाह्रदवर्णनम् । कालियस्यापि दमनं हेतुश्च मथुरा तथा । प्रलम्बनिधनञ्चैव शरदृतुवर्णनमेव च । गिरियज्ञप्रवृत्तिश्च गोवर्द्धन-विधारणम् । गोविन्दस्याभिषेकश्च गोपीसङ्क्रीडनं तथा । अन्धकस्य च वाक्यानि शैशिनो निधनं तथा । अक्रूरागमनञ्चैव नागलोकस्य दर्शनम् । अक्रूरस्य कथनं कंस-वाक्यतः परम् । कुब्जायाः पीडनं चाक्रूरान्मथुरायां तथा । कंसस्य निधनञ्चापि विलापः कंसयोषिताम् । उग्रसेना-